

Реконструкція українського історичного костюма. Створення бази даних

The question of foundation and creation of database for Ukrainian historical suit is considered in the article. Here the sources of information are fully described as well as the methods of reconstruction with use of modern computer programs and branches of offered development are proposed.

Сьогодні ми є свідками загостреного інтересу до історичного минулого, і цей інтерес носить особливий відтінок. Об'єктом уваги стають не стільки масштабні події та значимі особистості, скільки реальний світ простої людини, матеріальна й духовна культура історичної повсякденності. Через це актуальним є вивчення автентичного костюма на рівні методів та засобів його відтворення. Еволюція крою має свої закономірності, на кожному етапі цього процесу створювались найбільш раціональні та адаптовані до конкретних умов життя форми одягу. Краї з них канонізували так само, як це було в архітектурі та живопису. Така канонізація відбувалася саме за ознакою крою. За останній час з'явилися нові друковані видання, що стосуються історії конструювання та технології одягу [1—4]. І в цьому контексті тема українського історичного костюма залишається великою проблемою.

Аналіз і реконструкція українського національного костюма — один із пріоритетних напрямків вивчення історії костюма на кафедрі художнього моделювання Київського національного університету технологій та дизайну. Результатом роботи, що провадиться вже багато років, є колекція макетів історичного та етнографічного костюмів. Зібрано великий матеріал з історії крою: схеми крою, креслення, лекала, описи крою та композиційного рішення, різноманітна інформація в електронному вигляді. Зазначимо, що потреба таких розробок виходить за вузьку професійні межі, ця тема стала актуальною в нашій країні в останні роки в зв'язку із загостренням інтересу до вітчизняного минулого. Передусім, потребу в історично достовірних і технологічних кресленнях та лекалах мають фахівці, що працюють в галузі видовищних мистецтв. Результати дослідження можуть бути використані також під час створення сучасних колекцій одягу. Крім того, спостерігається інтерес до даної роботи з боку клубів історичного моделювання. Рух історичної реконструкції, який є давно актуальний в Європі, останні роки поширюється й в Україні, консолідується у формі федерацій, інформаційно-навчальних центрів, друкованих видань та комерційних підприємств.

Останнім часом на кафедрі досліджено український костюм XVII-XVIII століть. На початковому етапі проведено збір інформації з даної теми. Джерел такої інформації було декілька. Найбільшу цінність мали музейні зразки. Це, насамперед, кілька зразків одягу XVIII століття з фондів історичних і етнографічних музеїв Києва, Чернігова, Львова. Крім того, досліджено зразки старовинного видовищного одягу з фондів театрального музею. Певну цінність являють собою і більш пізні зразки етнографічного костюма (XIX — початку XX століть), бо окремі форми одягу в національному костюмі піддалися свого роду консервації. Інше найважливіше джерело — пам'ятники образотворчого мистецтва: живописні портрети і гравюри [5, 6]. І ще одне цікаве джерело — стародавні так звані «кравецькі» книжки. На жаль, українських джерел такого типу не збереглося, проте певний інтерес являють собою російські, польські та німецькі кравецькі книжки XVI—XVIII століть [3]. Відзначимо також важливість різних літературних джерел: літописів, історичних та етнографічних досліджень, літературних творів [7, 8]. Оскільки найбільш велика інформація щодо XVII-XVIII століть стосується, насамперед, української еліти (магнати, козацька старшина, міський патриціат), визнано за доцільне зосередити увагу на костюмі саме цього прошарку населення України. Накопичена інформація дала можливість зробити термінологічний аналіз українського одягу [9] і приступити до наступного етапу роботи — класифікування [10]. Під час розроблення класифікації виходили з того, що потрібно здійснити перехід зі ступені емпіричного накопичення знань з історії українського костюма на рівень теоретичного синтезу. На основі дослідження великої кількості конструкцій одягу розроблено таблицю, що являють собою картину стану досліджуваного об'єкта. Вирішення цього завдання стало можливим завдяки конкретизації мети дослідження та умов функціонування проєктованого об'єкта. Класифікування провадили в два етапи. На першому етапі виділено основні базові конструкції (БК), на другому — основні модельні конструкції (МК).

Класифікаційні таблиці, які розроблено в процесі дослідження, можна використати як основу для створення «локальної» бази даних певного асортименту українського історичного костюма. База даних — це організований набір інформації, поійменована сукупність структурованих даних, що належить до певної предметної галузі. У комп'ютерній базі даних інформація подано у формі таблиці. У наведеному варіанті — це електронна таблиця, де заголовки колонок — композиційно-конструктивні характеристики модельних конструкцій (МК), а рядки (записи даних) — набір інформації про конкретну модельну конструкцію (див. таблицю).

Конструктивно-композиційні характеристики модельних конструкцій (фрагмент)

№ п/п	Кодування модельної конструкції	Історична назва	Характер силуету	Конструктивні членування			Наявність доповнюючих формотворюючих елементів							Кількість деталей у розортці	Конструкція рукава			Оформлення горловини	Вид застібки		
				Вертикальні членування полочки та (або) спинки	Горизонтальні членування полочки та (або) спинки	Криволінійні та скісні членування полочки та (або) спинки	Витачки	Бокові клинки спідниці	Трапецієвидні вставки спідниці	Бочок лифу	Складки спідниці	Призборювання спідниці	Ластовиці		Кількість швів	Характер окату рукава	Наявність розрізів для рук			Оформлення низу рукава	
1	МК 1.1.1.2	доломан	X-sil	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	10	1	prym_ok	0	zeln_m	stoika	sahod
2	МК 1.1.4.1	сьюртук	prital	1	1	1	0	0	0	1	1	0	0	8	2	kriv_ok	0	svob	otlij_v	sahod	
3	МК 1.1.5	жулан	X-sil	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	12	1	kriv_ok	0	zeln_m	stoika	sahod	
4	МК 1.1.6	кунтуш	X-sil	0	1	1	0	0	1	1	0	1	0	8	1	prym_ok	1	svob	stoika	sahod	
5	МК 1.1.7	бешмет	X-sil	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	10	1	kriv_ok	0	zeln_m	stoika	vstik	
6	МК 1.2.1	жулан	X-sil	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	8	1	kriv_ok	0	zeln_m	stoika	sahod	
7	МК 1.2.2.1	кунтуш	X-sil	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	5	2	kriv_ok	1	manj	shal	sahod	
9	МК 1.3.1.1	мента	X-sil	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	10	1	prym_ok	0	svob	stoika	sahod	
10	МК 1.3.1.3	кафтан	X-sil	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	7	1	prym_ok	0	svob	krug	vstik	
11	МК 1.3.1.8	сердак	prital	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	10	1	prym_ok	0	svob	stoika	sahod	
12	МК 1.3.2.1	свита	X-sil	0	1	1	0	0	1	1	0	1	0	8	1	prym_ok	0	zeln_m	stoika	vstik	
13	МК 1.3.2.2	жулан	prital	1	1	0	0	0	0	1	0	1	0	8	1	prym_ok	0	manj	otlij_v	vstik	
14	МК 1.3.3	делія	X-sil	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	9	1	prym_ok	1	svob	krug	vstik	
15	МК 1.4.6	кабат	X-sil	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	9	1	kriv_ok	0	zeln_m	stoika	sahod	
16	МК 2.1.2	свита	trap	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	8	1	prym_ok	0	zeln_m	krug	sahod	
17	МК 2.2.1	ряса	trap	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	6	1	kriv_ok	0	svob	stoika	sahod	
18	МК 2.2.3	кафтан	trap	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	9	1	prym_ok	0	svob	krug	vstik	
19	МК 3.1.1	кобеняк	trap	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	1	kriv_ok	1	zeln_m	stoika	vstik	

Як ключове поле можуть бути використані колонки з кодуванням та історичними назвами конструкцій. В окремих колонках можуть міститися посилання на джерела інформації, а також на каталоги креслень і зображень. Умовне позначення композиційно-конструктивних характеристик надане з використанням латиниці з огляду на те, що таблицю первісно використано для статистичного аналізу за допомогою англійських комп'ютерних програм. Наприклад, скорочення «X-sil» означає X-подібний силует, «křiv_ok» — криволінійний окат рукава, одиниця означає наявність певного елемента, нуль — його відсутність.

Існують різні системи управління базами даних (СУБД) — комплекси програмних та мовних засобів, що необхідні для створення й модифікації бази даних, пошуку і відбору інформації, подання інформації на екрані та в друкованому вигляді, виконання інших операцій з базою. Нині найпопулярніші серед користувачів такі програмні засоби, як dBASE IV, FoxPro, Visual FoxPro, Access і Visual Basic. Система Access є частиною професійної версії пакета Microsoft Office, вона дає змогу працювати з реляційними базами даних і дуже популярна завдяки великій сталості та простоті використання для кінцевого користувача. Наведена електронна таблиця може бути успішно імпортована в базу даних у системі Access.

Виходячи з поставлених завдань, найважливішим етапом створення бази даних з історії крою є розроблення каталогів зображень та креслень. Каталог зображень являє собою відскановані та оброблені репро-

Рис. 1 — Портрет Данила Єфремова. Невідомий художник. 1752 (Державний музей українського образотворчого мистецтва України, Київ)

дукції графічних та живописних портретів XVII-XVIII століть (рис.1)

Особливу цінність розгляданого дослідження становить достовірна інформація про історичний крій. Каталог креслень включає варіанти конструкцій одягу, що існував на території України та в суміжних регіонах. Впродовж дослідження накопичували відомості про характер конструкцій у різних форматах. Спочатку були відібрані відскановані зображення креслень або схем крою зі стародавніх кравецьких книжок та пізніших публікацій авторів, які, у свою чергу, використали автентичні джерела. Згодом проведено власні «польові» дослідження фондів різних музеїв України та приватних колекцій. Наслідком цієї роботи стали креслення та зама-льовки технологічних вузлів

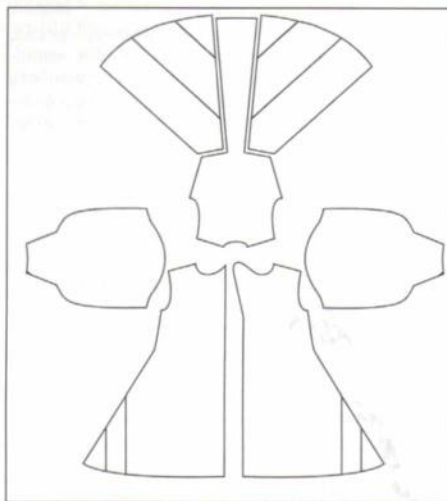

Рис. 2 — Схема крою жупана. XVIII століття (Чернігівський історичний музей ім. Тарновського)

раніше не досліджених зразків старовинного українського одягу (рис.2).

Для класифікування варіантів конструкцій та статистичного аналізу всього масиву зібраної інформації отримані зображення оброблено в графічних комп'ютерних програмах: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator і AutoCAD. У такий спосіб, всі графічні елементи бази даних збережено в оцифрованій формі. Зазначимо, що програма AutoCAD дає можливість не тільки зберегти креслення, а й відпрацювати послідовність побудови креслення конструкції.

У разі проектування баз даних важливо враховувати можливості взаємодії різних програм. Креслення в системі AutoCAD — це файл, що містить опис графічної та іншої інформації в спеціальному форматі (DWG). Середовище AutoCAD дає змогу створювати графічні елементи, а бази даних Access — упорядкувати та систематизувати їх.

Ці програми створено таким чином, що можна редагувати графічну частину бази даних засобами системи AutoCAD, а семантичну її частину — засобами MS Office (Access і Excel). Вибір програм під час створення каталогу графічних елементів має враховувати також перспективу

адаптації бази даних з історичного крою для цілей рекон-струкції старовинного одягу сучасними комп'ютерними засобами.

Закордонні та вітчизняні розробники пропонують швейникам більше десятка різних систем автоматизованого проектування одягу (САПРО), в тому числі: «JULIVI», «Ассоль», «GERBER Technology», «Инвемарк», «Маркад», «ЛЕКО» тощо.

Переважну більшість цих програмних комплексів спеціального призначення розроблено на основі універсального креслярського середовища AutoCAD.

Конструктивні особливості досліджуваного асортименту вимагали розроблення спеціального проекту побудови основи конструкції, що й було зроблено на базі розрахункових формул ЄМКО ЦОТШЛ. Окремі, найтипівіші модельні конструкції побудовано з використанням цієї основи та відомих методів конструктивного моделювання. Всі ці побудови можна виконати з використанням САПР, зокрема, вітчизняного комплексу «JULIVI», який серед всіх інших модулів (конструювання, градація лекал, розкрячування та ін.), включає свій перелік баз даних: розмірних ознак типових фігур щодо ОСТ, збільшень для обраного виробу, розрахунку й побудови базових конструкцій для поясних та плечових виробів. Для запису оригінальних авторських методик є можливість створення так званих користувальницьких макросів. У нашому випадку, це, наприклад, макрос, що містить у собі обрані виміри фігури, розрахункові формули та описи графічних побудов таких моделей, як жупан, кунтуш, делія та ін. Ця інформація може бути включена до окремої бази даних конструкцій плечових виробів.

Насамкінець підкреслимо, що національний костюм як складова частина матеріальної культури є найяскравішим і виразнішим носієм української ментальності та споконвічних естетичних цінностей. Робота з історичним матеріалом особливо є корисною для модельєрів, які мають намір працювати в галузі видовищного костюма. Використання знань про історичний крій з метою створення сучасного одягу — справа тонка й делікатна. Подібна інформація може бути лише певним чином переосмислена, проте, безумовно, її можна оцінювати як одне з вірогідних творчих джерел для дизайнерів, що працюють над перспективними та промисловими колекціями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галадзева Г. Г. Практическое пособие по историческому крою. — М. 2002. — 83 с.
2. Arnold J. Patterns of Fashion 1. - London: Macmillan/QSM, 1984. — 76с.
3. Reichen Q. und Christie K. Das Schnittmusterbuch von Salomon Erb - Livre des Chefs d'Oeuvre de la Meistrise des Tailleurs de Bern, 1730-. — Bern: Stampfl AG, 2000. — 63 с.
4. Савельева И. Н. Закономерности гармонии в костюме народов России. — М.:Информ - Знание, 2002. — 296 с.
5. Белецкий П.А. Украинская портретная живопись 17-18 веков. — Ленинград: Искусство, 1981. — 258 с.
6. Забуті скарби. Народний одяг України та Польщі в малюнках С. Глаговського та К. В. Келієвського (довідник виставки). Редакція А. Блаховського — Львів — Торунь: Товариство приятелів музею етнграфії у Торуні, 2002. — 47 с.
7. Сементовский Н. Старина малороссийская запоржская и донская. — СПб., 1846. — 156 с.
8. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: У 3-х т. — Львів:Світ, 1990—1992.
9. Кокоріна Г. В. Термінологічні аспекти дослідження верхнього